

DIYANET İŐLERİ BAŞKANLIĞI
YAYINLARI

DIYANET DERGİSİ

DİNİ, İLMİ, EDEBİ ÜÇ AYLIK DERĐİ

TEMMUZ-AGUSTOS-EYLÜL 1987

CİLT : XXIII - SAYI : 3

HACCIN HİKMETLERİ

AVNİ KURT

Dini Yayınlar Dairesi
Başkanlığı Uzmanı

Kelime olarak "HAC", büyük ve saygı duyulan bir şeyi ziyaret etmektir.

Dinimizde ise; belli bir yeri (Beytullah'ı yani Kabe'yi ve Arafat'ı), belli bir zamanda ve belli bir fiille ziyaret etmektir.

Hac ibadeti, kuvvetli bir farzdır. İnkâr eden kâfir olur.

İslâm'ın beş esasından (Rükünlerinden) biri olan Haccın farziyeti; Kitap, sünnet ve icma' ile sabittir.⁽¹⁾

Kur'ân'daki delili, Âl-i İmran suresinin 97. âyetidir. Bu Ayet-i Kerim'ede Yüce Allah mealen şöyle buyuruyor: "... Oraya yol bulabilen insana, Allah için Kabeyi haccetmesi gereklidir. Kim inkâr ederse. (bilsin ki) doğrusu, Allah âlemlerden müstağnidir."⁽²⁾

Sevgili Peygamberimizin şu mealdeki Hadis-i Şerifleri ise, Sünnetten delilirdir: "Ey insanlar! hac size farz kılınmıştır, hac ediniz..."⁽³⁾

İcma'dan delili ise; Hac ibadetinin farz bir ibadet olduğunda, bütün müslümanlar ittifak etmişler ve farz kılındığı ândan beri edâedegelmişlerdir.⁽⁴⁾

Hac, hicretin dokuzuncu yılında, hem malî ve hem de bedeni bir ibadet olarak farz kılınmıştır.

Bütün İslâm Ülkelerinin İktisarı ve Siyâsî yapılarında önemli rolü bulunan, Müslümanları kaynaştıran, onlara bizim idrakimizin ötesinde geniş faydalar sağlayan pek çok hizmetleri bulunan hac, şartlarını haiz olanlara farz kılınmıştır.

Haccın hikmetlerinden bazıları şunlardır :

1 — Hac parlak ve şanlı geçmişî hatırlatan, dini şuûru uyandıran bir ibadettir. Çünkü hacda müslümanlar bir çok mübarek ve mukaddes yerleri zi-

(1) Abdullah b. Mahmud b. Mevdûd el-Mavsîlî, el-İhtiyar li-Ta'lîl el-Muhtar, C. 1, S. 139; Ebu Zeyd Şişlî, Tekmiletü Nuri'l-İzah, S. 165.

(2) Al-i İmran, 97.

(3) eş-Şeyh Mansûr Ali Nasîf, et-Tac el-Camiü lil-Usul fi Aharisi er-Rasul C. 2, S. 108.

(4) el-İhtiyar, C. 1, S. 139; Nuril-izah, S. 165.

yaret ederler. Kur'ân-ı Kerim'in şu âyetinde: **Doğrusu insanlar için ilk kurulmuş ev: Mekke'de dünyalar için mübarek ve doğru yol gösteren Ka'be dir.**"(5) Hacılar insanların ibadet etmeleri için yapılan ilk ve çok eski bir mazisi olan evi (Beytullah'ı) tavaf ederler, İslâm dininin doğuşunu ve gelişmesini hatırlarlar.

İslâm'ın şanını yücelten kahraman Sahâbilerin savastıkları, Rıza-i Bâri uğrunda göstermiş oldukları üstün gayretlerin sergilendiği, şehid düşenlerin defn olunurları yerleri görürler ve onların bu örnek davranışlarından ve üstün faziletlerinden ibret alırlar.(6)

Bugün dahi o yerlerden geçerken, modern araçlarda bizler hava şartlarına tahammül edemeyip şikayetçi olmaktayız. Halbuki, hertürlü imkanımızda vardır. Çeşit çeşit yiyeceklerimiz, içeceklerimiz ve her çeşit meyvelerde yanlarımızda bulunmaktadır. Bunlardan başka, belli mesafelerde durarak her türlü ihtiyaçlarımızda karşıyoruz.

Fakat o günkü müslümanlar —sahâbiler— bu imkanların hepsinden mahrumdu. Çoğu da bineksiz yani yaya olarak o çölleri, İlâ-i Kelimetullah için yılmadan, büyük bir azimle dalga dalga aşıp, nice yerler fethetmişlerdir.

Hacca gidenlerin, sâhâbilerin bu gayret ve iradeli davranışlarını gözleri önünde şekillendirmeleri, ibret gözüyle bakmaları; geçmişini tekrar hatırlayıp ve o şanlı tarihi yeniden yaşaya bilmeleri için, çalışma iştihak ve arzuları filizlenmeye, kalplerinde kök salmaya başlar, müslümanlarda islam şûrunu kuvvetlendirip geliştirir.

2 — Hac, hem günahlardan temizlenmeye, hem de Allah'ın rahmet ve bereketinin kulları üzerine saçılmasına vesile olur. Bunun yanında haccedenleri, fahru zarurettten de kurtarır. Hz. Peygamber'imiz (s.a.s.) bir Hadis-i Şeriflerinde: **"İki umre arasında yapmış olduğu günahlar bağışlanır. Haccı mebrurun (günahlardan salim ve riyadan uzak olarak yapılan) mükafatı ancak cennettir."**(7) Diğer bir Hadis-i Şerifte ise: **"Hac ile umre arasında mutabaat yapın; çünkü hac ve umre, yoksulluğu ve günahları giderir. Tıpkı demir, altın ve gümüşün kirini körüğün gidermesi gibi. Ve makbul olan haccın sevabı ancak cennettir."**(8) buyurmuşlardır.

Haccını yapmak üzere evinden ayrılan her müslüman kendi imkanlarına göre, değişik vasıtalarla o mübarek yerlere gider.

Bu yolculuk ve ziyaretine karşılık elde edeceği manevi kazancı Hz. Peygamberimiz (s.a.s.) bir çok hadisleri ile haber vermiştir. Birkaç hadiste meâlen şöyle buyurmuştur. Hz. Peygamberimiz (s.a.s.) : **"Hz. Davud (a.s.); senin evin olan Ka'beyi ziyaret eden kulların senin üzerinde neyi vardır? dedi. Allah (s.s.) da: Ya Davud! her ziyaret edenin ziyaret edilen üzerinde hakkı vardır. Onların benim üzerimdeki hakları ise, şüphesiz ben onlara dünyada afiyet verir, bana kavuştukları zamanda onların günahlarını bağışlarım."**(9) Ve yine: **"Bir müslüman Allah yolunda harbe gitse veya bol bol; telbiye, tehlil ve tekbir getirerek hac etse, onun güneşi karartacak kadar günahı olsa, bu ibadeti ile o günahtan**

(5) Al-i İmran, 96.

(6) Nuri'l-İzak, S. 165-166.

(7) et-Tac, C. 2, S. 106; et-Tergib ve't-Terhib, C. 2, S. 163.

(8) et-Tac, C. 2, S. 108; et-Tergib ve't-Terhib, C. 2, S. 165.

(9) et-Tergib ve't-Terhib, c. 2, S. 169-170.

çıkar (yani günahı bağışlanır.”⁽¹⁰⁾ Ayriyeten : “İbn-i Ömer (r.a.) rivayet ederek buyuruyor ki: Ben bir gün Mine’de ki mescidde Hz. Peygamberimiz (s.a.s.) ile oturdum. Birisi Ensardan diğeri de Sakîf (kabilelerinden) iki kişi geldiler. Selam verdiler ve sonra, Ey Allah’ın Resulü! sana soru sormaya geldik dediler. Hz. Peygamber’imizde: Dilerseniz niçin geldiğinizi haber vereyim, ondan sorun ben yapayım, dilerseniz sükut edeyim, sorun yapayım (yani cevap) vereyim. Onlarda haber ver dediler. Sakafiden olan Ensardan olana sor dedi. O da haber ver ey Allah’ın Resulü! dedi. Hz. Peygamberimiz (s.a.s.) de, sen bana; evinden çıkıp Beytullah-ı ziyaret edince, tavaftan sonra iki rekat namaz kılman, Safa ile Merve arasında say’ etmen Arafat’ta vakfa yapman, Şeytan taşlaman ve kurban kesmenden ne elde edeceğini soruyorsun. Oda seni hak olarak gönderen Allah’a and olsun ki bende senden bunu sormaya geldim. Bunun üzerine; Hz. Peygamberimiz (s.a.s.): “Gerçekten sen evinden çıkıp Beytullah-ı ziyaret edecek olursan bineğin her ayağını koyup ve kaldırmasına —kardan giden bir hacı için bindiği vasıtanın tekerinin her devirinde (dönmesinde) veya denizde gemilerin aldığı her millik mesafe, havadan gidenlerin uçaklarının belli mesafeler ka’t etmesine— karşılık, Allah senin günahlarını bağışlar ve indinde derecenı yükseltir. Tavaf ettikten sonra kılacağın iki reka’t namaz, Hz. İsmail’in soyundan bir köle azad edip (hürriyetine kavuşturmuş) gibi, sevap temin edersin. Beytullah-ı tavaf edip safâ ile merve arasında say’ etmende yetmiş köle azad edip (hürriyete kavuşturmuş) olursun. Arafatta vakfa durmanda ise, Allâh’ın rahmeti dünya semasına tecelli eder de melekler hayret ederler. Allah (c.c.) da şöyle buyurur: Kullarım uzak yerlerden gelmişler; yorgun, saçları birbirine karışmış —dağınıklık içerisinde— cennetimi istiyorlar. Eğer sizin günahlarınız kum taneleri (zerreleri), yağmur damlaları, deniz üzerindeki köpükler sayısı kadar olmuş olsa elbette onları bağışlarım. Taşları atman ise, her taş atışında, buna mukabil helak edici büyük günahların bağışlanır. Kullarım, siz ve size şefaât eden kimseler bağışlanmış olarak döndünüz. Kurban kesmene gelince, o senin Rab’bin indinde (ahirette) bir azıktır. Başını tıras etmez ise, her kestiğin saç için bir hasene ve bir hatanın silinmesi (bağışlanması) vardır. Bundan sonra Beytullah-ı Tavafın günahlarından arınmış olarak yaptığın tavaftır. Rahatlığını iki umuzların arasınd hissedeceğin bir melek gelir de şöyle der: Geleceğin için amel yap. Çünkü geçmişteki günahların bağışlandı.”⁽¹¹⁾, “Kim kötü söz ve fıska delalet eden davranışlardan kaçınarak Allah için hac yaaprsa annesinden doğduğu gün gibi olur.”⁽¹²⁾ Yani bütün günahlarından temizlenmiş olur. Ancak kul hakkı varsa, ya dünyada ödemiş olması veya hak sahibinden helallik almış olması gerekir.⁽¹³⁾

Hz. Peygamberimiz (s.a.s.) : “Kim abdest alır abdestini de tam olarak yapar, sonra rükne gelir Hacer-i Esvedî istilam eder (selamlar)ra rahmete gark olur (dalar). İstilam eder ve şöyle derse; Allâh’ın adıyla, Allah büyüktür. Şehadet ederimki ondan başka Allah yoktur ancak O vardır O tekdir, O’nun eşi ve ortağı yoktur, yine şahadet ederim ki Hz. Muhammed (s.a.s.) O’nun kulu ve elçisidir, o kimse rahmete dalar, Beyt’i tavaf edince Allah (c.c.) onun her aya-

(10) et-Tergib ve’t-Terhib C. 2, S. 170.

(11) et-Tergib ve’t-Terhib C. 2, S. 170-176.

(12) et-Tergib ve’t-Terhib, C. 2, S. 163; et-Tac, C. 2, S. 107.

(13) et-Tac, C. 2, S. 106, Dib not, 2.

ğına karşılık yetmiş bin hasene verir ve yetmiş bin hatasını bağışlar, derecesini yetmiş bin yükseltir ve kendisine yakınlarından yetmişbin kimseye şefaahat müsadese verilir. Makamı İbrahim'e gelip, sevabını Allah'dan bekleyerek ve bu sevaba da inanarak iki rekat namaz kılsa, Hz. İsmail'in neslinden bir köle hürriyete kavuşturmuş cevabı alır. Hac yapan, annesinden doğduğu gün ki gibi günahlarından temizlenmiş olur." (14).

Hz. Peygamber'imiz (s.a.s.), Hacerü'l-İsved hakkında: "Allah (c.c.) ya and olsun ki, elbette Allah o taşı kıyamet gününde getirecek, o taşın gören iki gözü, konuşan lisanı olacakta kendisini hakkı ile istilam edenler hakkında şehadet eder." (15).

Hz. Peygamber'imiz (s.a.s.): "Allah (c.c.) her sene beyti olan Haram-ı Şerifi ziyaret eden hacılar üzerine yüzyirmi rahmet indirir; altmışı tavaf edenlere, kırkı namaz kılanlara, yirmiside Beytullah'a bakanlardır." (16) buyurmuşlardır.

3 — Hac, İslâm ülkelerinin çeşitli sanatlarını tanıtan, Milletler arası bir sergi (bir fuar), ticaret için canlı bir pazardır.

Hac, mukaddes yerlerde yaşayan insanlara ve hacca gelenlere büyük faydalar sağlamaktadır. (17).

İki yönlü elde edilen bu faydaların semereleri bu gün açıkca görülmektedir ki; Mekke-Mine arasında açılan tüneller, Arafat'ta yapılan yollar, su akıtılan geçmeler ile dikilen ağaçlar, Mine'de yapılan altı-üstlü köprüler hac'cın hikmetlerinin sağladığı nimetlerdendir.

Hz. İbrahim (a.s.) ın : "Rabbimiz! Ben çocukların kimini, namaz kılabilmeleri için, senin kutsal evinin yanında, ziraata elverişsiz bir vadiye yerleştirdim. Rabbimiz insanların gönüllerini onlara meylettir, Şükretmeleri için onları ürünlerle rızıklandır." (18) Şeklindeki duasının Allah tarafından kabul edilmiş olması sonucu, Allah inanan ve gücü yetenlere haccı farz buyurmuştur.

4 — Hac, birhayat okulu, yardımlaşma ve bilgi (alış-verişine vesile olan) önemli bir yolculuktur. (19)

Bu yolculukta bir çok ülkeler görülür, çeşitli milletlere mensup insanlarla tanışılır; Çünkü, Allah (s.s.) Kur'an-ı Kerim'in Hucûrât suresinde mealen: "Ey insanlar Doğrusu Biz sizleri bir erkekle bir dişiden yarattık, Sizi milletler ve kabileler haline koyduk ki birbirinizi kolayca tanıyasınız..." (20) buyurmaktadır.

Onların âdetlerini ve yaşayış tarzlarını yakından görme fırsatı bulunmuş olunur. Böylece; Kültür ve hayat tecrübelerini artıran bir çok yeni bilgiler elde edilmiş olunur. Bu bilgileri değerlendirerek onlar hayat seviyeleri; ekonomik durumları, kültürleri, san'at anlayış ve zevkleri yanında dini yaşantılarında değerlendirilir. Aynı zamanda islâm ülkeleri ve müslüman toplumlar arasında bir yardımlaşma bağı kurulma imkanı sağlanmış olur ki, bunun en güzel örneğini

(14) et-Tergib ve't-Terhib, C. 2, S. 193.

(15) et-Tergib ve't-Terhib, C. 2, S. 193, et-Tac, C. 2, S. 129.

(16) et-Tergib ve't-Terhib, C. 2, S. 192.

(17) Nuru'l-İzah, S. 166, et-Tac, C. 2, S. 106, Dib not, 1; et-Tergib ve't-Terhib, C. 2, S. 234.

(18) İbrahim, 37.

(19) Nuru'l-İzah, S. 167; et-Tergib ve't-Terhib, C. 2, S. 234.

(20) Hucurât, 13.

gidip görenler müşahede etmişlerdir. Şöyleki; Bir Pakistan'lı ile karşılaştığı-
nızda, size kardeşim diye, yakın bir ilgi ve sıcak bir davranışla kucaklar bağrına
basar. Beytullahda namaz kılarlın, Afrika'lı bir zenci seccadesini açarak size
yer verir. Zemzemden su alırken sıkıştığın anda ve bunaldığın bir sırada bakar-
sunki hiç tanımadığın biri yardımına koşmuş ve destek olmuştur. Her hangi
bir Türk hacısı Arafat, Müzdelife veya Minede kaybolmuştur. Bir başka ül-
kenin hacıları onu yanlarına alıp, Türk hacılarına veya kabilelerine getirip tes-
lim etmişlerdir. Bundan daha güzel bir yardımlaşma örneği olur mu?

5 — Hac, zor ve meşakkatli bir ibadet olmasına rağmen, Allâh'ın tevfi-
kine, yardım ediciliğine, zorlukları kolaylaştırıcı olduğuna ve ihsân sahibi bu-
lunduğuna inanarak ona sığınan kimseler için, kolaylıkla yapılabilen bir iba-
dettir.

Hac, bu meşakkatliliğinden dolayı, hac yapanın günahlarının bağışlanma-
sını, sert ve kaba davranışlarının yumuşamasını, hlâkının güzelleşmesini temin
eder. Ayrıca hac, kıt imkanlarla yaşamayı, alçak gönüllülüğü (tevazuu) öğre-
tir, sabırlı olmaya, zorluklara katlanmaya alıştıırır.⁽²¹⁾

Bu ibdetin edasında; yolculuğun verdiği her türlü meşakkate, vatan ve
aileden uzak kalmanın ızdırabına katlanarak, dünyanın her türlü ziynet ve meş-
guliyetlerinden uzak çok kalabalık bir insan seli içerisinde son derece yakıcı olan
güneşin altında tavaf yapması, Arafat'ta vakfeye durması zorunda olan insan,
manevî hayatını ve ruhi yapısını takviye etmiş olur.

6 — Hac, müslümanlar arasında gerçek eşitliği yansıtan bir aynadır. Zen-
gin - yoksul, makam sahibi olan veya olmayanlar arasında bir fark ve ayırım ol-
maksızın, hepsinin tek model bir elbise giymeleri (ihram), dillerin ayrı olmasına
rağmen insanlar, hep aynı duaları terennüm ederler. Bu ise eşitliği en iyi şe-
kilde ortaya koyar.

Hac etmek için o mübarek yerlerde toplanmış olan bütün müslümanların
kalbi, tek bir kalp gibi aynı duygularla çarpır. Aynı kalple bir olan Allâh'a
yalvarır, bütün istek ve dileklerini Allah'a arz edip sunarlar⁽²²⁾.

Bu tek tip elbise ile herkes eşit olmuş, farklılıklar ortadan kalkmış olur. Hiç
kimse kendisini sosyal - içtimai mevki ve varlığından dolayı diğerlerinden üs-
tün görmez. Aslında bütün müslümanlar bilirki, insanların esasen birbirine kar-
şı bir üstünlükleri yoktur. Bu hususta Hz. Peygamber (s.a.s.): "Arabın Arap
olmayana, Arap olmayanın Araba bir üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak tak-
vadedir."⁽²³⁾

İhram giymek aynı zamanda Âhireti de hatırlatır. Ömür sona erince, Ahiret
yolculuğuna çıkacak insanın elbiseside ihramın benzeri bir elbisedir. Âhiret
hatırlanınca insan, tedarikli olmaya ve oraya hazırlanmaya yönelir. Aynı za-
manda güzel ameller işleyip azık tedarik etmeye teşvik eder.

Allah (c.c.) bir âyet-i kerimede: "Azık hazırlayın, azıkların en hayırlısı tak-
va (Allah'tan korkarak günahlardan sakınma) dır."⁽²⁴⁾

7 — Hac müslüman devletler arası bir kongre, aynı zamanda müslümanları
bir araya getiren büyük bir toplantıdır. Bu ise azametli İslâm Âlemi binasının
temel taşlarından biridir. Çünkü bu ibadeti eda etmek için dünyanın her tara-

(21) Nuru'l-İzah, S. 168; et-Tac, C. 2, S. 106, Dib not, 1; et-Tergib ve't-Terhib,
C. 2, S. 234.

(22) Nuru'l-İzah, S. 168.

(23) Ahmet Zeki Saffet, Cemheretü Hutabai'l-Arap C. 1, S. 157.

(24) Bakara Suresi, ayet: 197.

findan gelen milyonlarca müslüman'ın (ortak) menfaatlarını görüşme imkanı buldukları yerdir. İslâmiyet müslümanların kalplerini ve fikirlerini birbirine yaklaştırmıştır. (25)

Hz. Peygamber (s.a.s.) bir hadislerinde: "Mü'minler birbirine karşı taşları birbirini destekleyen bir duvar gibidir.." (26) buyurmuştur. Hadis-i Şerif'in ortaya koyduğu bu birliğin en güzel örneğini hac ibadetinde görmek mümkündür. Hac ibadetini eda edebilmek için bir araya gelen müslümanlar birbirleriyle tanışır, sevişirler ve meselelerini hallederler.

Bu yardımlaşma ve kaynaşmalar müslümanların bir vücut gibi kenetlenmesi; diğer milletlere karşı tek bir saf halinde sarsılmaz ve yıkılmaz bir kale gibi olduklarını gösterir. Bu da Allah (c.c.) ın: "Onlar kenetlenmiş bir duvar gibidirler." (27) fermanının bir tecellisidir. Müslümanların burada gösterdikleri birlik halindeki davranışları onlara millet arası görüşmelerde büyük bir nüfuz kaazandırır.

Yirminci yüz yılın bitmekte olduğu çağımızda insanların meydana getirdiği aile toplulukları, ailelerin meydana getirdiği devletler ve devletlerin meydana getirdiği bloklar dahi kenri aralarındaki anlaşmazlıkların hallinde en etken rolü bulunan milletler arası konferanslar, kongre, toplantı ve son zamanlarda spor şenlikleri ile sanat şenlik ve sergilerinin milletler arası ilişkilerdeki fayda ve önemini kavramış bulunuyorlar.

Dünya milletlerinin kongre ve toplantıların önemini daha yeni anladıkları, İslâm'ın ise bundan ondört asır önce bilerek önemini ortaya koyduğu bu kongre ve toplantıların haccın hikmetlerinden biri sayılması İslâm'a ve İslâm alemine bir şeref ve iftihadır.

8 — Allah (c.c.) Kabe'yi insanlar için kiblegâh kıldığı gibi, aynı zamanda sevap kazanma vesilesi ve emniyetli bir yerde kılmıştır. Allah (c.c.) buyuruyor ki: ".. ve o vakti hazırlayınız ki, bir Kabeyi insanlar çin sevap kazanma ve sığınma yeri kıldık" (28) Kabe'de yalnız insanlar değil hayvanlar da emniyet (güven ve huzur) bulurlar. Bu bakımdan dünyada Kabe'ye denk olabilecek başka bir yer yoktur. Rivayet edildiğine göre Hz. Ömer (r.a): "Kabe'de babam Hattab'ın katilini elime geçirsem oradan çıkıncaya kadar ona dokunmam" (29). diyerek Kabe'nin ne derece emin bir yer olduğunu ortaya koymuştur.

9 — Hac, Allâh'ın insanlara verdiği çeşitli nimetlere bir şükürdür. Çünkü Allah (c.c.) insanlara beden sağlığının yanında, zaruri ihtiyaçların fevkinde bol bol mal ve daha sayılamayacak kadar çokca nimetler vermiştir. Öyle olunca müslümana Allah'ın evini (Kabe'yi) ziyaret edip verdiği bunca nimetlere karşı gerekli şükürü eda etmesi gerekir. Nimetlere şükür, onu artırır, nankörlük ise nimetin kaybına sebep olur. (30)

Allah; dünyada, müslümanların mali bakımdan kalkınmalarına, İslâm Ülkelerinin nüfuzlarının artmasına ve âhirette de saadete kavuşmaların hac ibâdetini vesile kılsın (Âmin!)

(25) Nuru'l İzah S. 168.

(26) Et-Tac. C. 5, S. 54.

(27) Es-Saff/4.

(28) Bakara/125.

(29) Nuru'l İzah, S. 168.

(30) Nuru'l İzah, S. 168.